

Odpowiedź Kościoła katolickiego na problem wykorzystywania seksualnego osób nieletnich przez duchownych w latach 1984-2022

The response of the Catholic Church to the problem of sexual abuse
of minors by clergy in the years 1984-2022

ANDRZEJ KOBYLIŃSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Instytut Filozofii, Polska

a.kobyliński@uksw.edu.pl

ORCID: 0000-0003-2252-8634

Abstract: In 2022, the Pontifical Commission for the Protection of Minors became an integral part of the Dicastery of the Doctrine of the Faith. In this way, the will of Pope Francis was expressed to emphasize the importance of these activities that make the Catholic Church a safe place for minors. The main purpose of the research undertaken in the article is to analyze the most important stages of the fight against sexual abuse by Catholic clergy in the years 1984-2022 and to present selected ethical and legal aspects of the drama of sexual abuse of children and adolescents.

Keywords: sexual abuse; minors; pedophilia; ethics; law; religion; vulnerable adults

Abstrakt: W 2022 r. Papieska Komisja ds. Ochrony Nieletnich stała się integralną częścią Dykasterii Nauki Wiary. W ten sposób została wyrażona wola papieża Franciszka, aby podkreślić znaczenie tych działań, które czynią Kościół katolicki bezpiecznym miejscem dla nieletnich. Głównym celem dociekań podjętych w artykule jest analiza najważniejszych etapów walki z nadużyciami seksualnymi duchownych katolickich w latach 1984-2022 oraz prezentacja wybranych aspektów etyczno-prawnych dramatu wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży.

Słowa kluczowe: nadużycia seksualne; osoby nieletnie; pedofilia; etyka; prawo; religia; bezbronni dorośli

Wstęp

Dnia 19 marca 2022 r. została ogłoszona konstytucja apostolska papieża Franciszka *Praedicate Evangelium* o Kurii Rzymskiej i jej posłudze Kościołowi w świecie. Dokument wszedł w życie 5 czerwca 2022 roku. Konstytucja stanowi owoc ponad ośmiu lat pracy Rady Kardynałów, powołanej w 2013 roku jako organ doradczy papieża w przeprowadzeniu reformy Kurii Rzymskiej i rządzeniu Kościołem katolickim. Dokument sankcjonuje zmiany wprowadzone w okresie pontyfikatu papieża Franciszka. Jedną z ważnych reform, określonych w *Praedicate Evangelium*, jest utworzenie w Dykasterii Nauki Wiary, będącej następczynią Kongregacji Nauki Wiary, Papieskiej Komisji ds. Ochrony Nieletnich. Papież Franciszek mianował dziesięciu jej nowych członków 30 września 2022 roku. Komisja powstała w 2014 roku jako odrębny organ administracji watykańskiej. Od momentu utworzenia jej przewodniczącym jest amerykański kardynał Sean Patrick O'Malley. Obecnie w skład Komisji wchodzi 20 ekspertów, którzy są odpowiedzialni za kształtowanie szerokiego planu walki z nadużyciami seksualnymi.

Głównym zadaniem tej Komisji jest udzielanie papieżowi rad i wskazań, a także proponowanie najważniejszych inicjatyw na rzecz ochrony nieletnich i osób bezbronnych. Komisja wspiera także biskupów i przełożonych zakonnych w opracowaniu odpowiednich strategii i procedur, mających na celu ochronę nieletnich przed nadużyciami seksualnymi oraz zapewnienie odpowiedniej reakcji na takie zachowania, zgodnie z przepisami prawa kanonicznego i z uwzględnieniem wymogów prawa świeckiego. Powierając Komisji zapewnienie odpowiedniej zdolności do badania zarzutów nadużyć i opieki nad pokrzywdzonymi, papież wskazał na wymiar synodalności. Podkreślił, że „dążenie do stworzenia odpowiednich służb do badania zarzutów dotyczących nadużyć będzie także wyrazem synodalnego charakteru Kościoła, jego komunii i pomocniczości” (Small 2022).

Jednym z elementów globalnego problemu wykorzystywania seksualnego nieletnich są nadużycia seksualne popełniane przez niektórych duchownych Kościoła katolickiego. Nadużycia seksualne duchownych wobec dzieci i młodzieży są dość często nazywane pedofilią klerykalną. Wydaje się, że można potraktować rok 1984 jako przekroczenie symbolicznego Rubikonu, gdy chodzi o zmaganie się Kościoła katolickiego z tym poważnym wyzwaniem. Dlaczego? Ponieważ w tym okresie problem stał się po raz pierwszy przedmiotem zainteresowania biskupów katolickich w USA, nuncjatury apostolskiej w Waszyngtonie i urzędników watykańskich. Dlatego można uznać rok 1984 za początek trudnej walki z nadużyciami seksualnymi duchownych w Kościele katolickim, natomiast włączenie Papieskiej Komisji ds. Ochrony Nieletnich

do struktur Dykasterii Nauki Wiary stanowi symboliczne dopełnienie tego długiego procesu odnowy i uzdrowienia.

W czym tkwi istota przełomu, jaki dokonał się w 1984 roku, gdy chodzi o walkę z pedofilią w Kościele? Na czym polega specyfika pedofilii klerykalnej w takich krajach jak: Australia, Chile, Francja, Holandia, Irlandia, Meksyk czy Stany Zjednoczone? Dlaczego przez dziesięciolecia traktowano nadużycia seksualne duchownych katolickich wobec nieletnich jako zjawisko występujące zasadniczo w społeczeństwach zachodnich? Jakich zmian prawnych w tym obszarze można się spodziewać w najbliższym czasie? Głównym celem dociekań podjętych w artykule jest analiza najważniejszych etapów walki z nadużyciami seksualnymi duchownych katolickich w latach 1984-2022 oraz prezentacja wybranych aspektów etyczno-prawnych dramatu wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży.

I. Konsekwencje przełomu 1984 roku

W latach 70. i na początku lat 80. ubiegłego wieku różne formy molestowania seksualnego dzieci i młodzieży przez duchownych Kościoła katolickiego stały się niezwykle poważnym wyzwaniem w wielu regionach świata. W domenie publicznej dramat wybuchł po raz pierwszy w USA w diecezji Lafayette w stanie Luizjana w 1984 roku. Tę datę można uznać za symboliczne przekroczenie Rubikonu w walce z nadużyciami seksualnymi w Kościele. W latach 1973-1983 pracował w tej diecezji ks. Gilbert Gauthé (1945-), który wykorzystywał seksualnie nieletnich chłopców. W 1983 roku rodzice dziewięciu ofiar zgłosili problem władzom diecezji Lafayette. Biskup tej diecezji skierował ks. Gauthé na leczenie psychologiczne i zaoferował rodzinom poufną ugody w wysokości ponad 4 milionów dolarów. Jednak latem 1984 roku rodzice jednego z chłopców odstąpili od poufnej ugody i postanowili upublicznić całą historię. Lokalne media nagłośniły sprawę, do akcji wkroczyły organy ścigania.

W 1984 roku Gauthé stał się pierwszym katolickim księdzem w Stanach Zjednoczonych, który stanął w obliczu szeroko nagłośnionego procesu karnego za wykorzystywanie seksualne dzieci. W trakcie procesu Gauthé przyznał się do wykorzystania 37 nieletnich chłopców i zaakceptował ugody, w wyniku której został skazany na 20 lat więzienia (Nordheimer 1985). Gdy chodzi o działania podjęte przez władze kościelne, ks. Gauthé został karnie przeniesiony do stanu świeckiego. Rodzina jednej z ofiar, która latem 1984 roku odstąpiła od poufnej ugody, oskarżyła na drodze sądowej władzę diecezji o brak odpowiedniej ochrony nad ich synem. Już w czerwcu 1984 roku, kilka tygodni przed nagłośnieniem całej historii przez media, wikariusz generalny

diecezji Lafayette wysłał w tej sprawie obszerny list do nuncjusza apostolskiego w Waszyngtonie, którym był wówczas abp Pio Laghi, późniejszy kardynał i prefekt Kongregacji Edukacji Katolickiej. Dramat w diecezji Lafayette uruchomił lawinę informacji dotyczących molestowania seksualnego dzieci i młodzieży, które pojawiły się w mediach i były przesyłane do nuncjatury w Waszyngtonie.

W tamtym okresie najbliższym współpracownikiem ambasadora papieskiego w Stanach Zjednoczonych był dominikanin Thomas Doyle. Dzięki wielu jego publikacjom są znane bardzo szczegółowe informacje dotyczące dokumentów, które nuncjatura otrzymywała od biskupów, księży i ludzi świeckich, a także jakie pisma były wysyłane do Watykanu. Doyle twierdzi, że na polecenie nuncjusza – opierając się na bardzo wielu informacjach, jakie dotarły do nuncjatury w Waszyngtonie – w lutym 1985 roku przygotował dla Watykanu specjalny raport na temat pedofilii klerykalnej w diecezji Lafayette oraz w diecezji Providence w stanie Rhode Island. Dokument liczył 35 stron. Raport został przekazany przez nuncjusza kard. Johnowi Królowi, który osobiście zawiózł go do Rzymu (Doyle 2014). Wiosną 1985 roku nuncjaturę w Waszyngtonie odwiedził kard. Silvio Oddi, który był wówczas prefektem Kongregacji ds. Duchowieństwa. Wysoki urzędnik watykański otrzymał w nuncjaturze kolejny szczegółowy raport dotyczący dramatycznych informacji, docierających z różnych regionów Stanów Zjednoczonych, na temat wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży przez duchownych katolickich.

W tym okresie dramat diecezji Lafayette trafił na pierwsze strony gazet w całym Stanach Zjednoczonych, a 7 czerwca 1985 roku ukazało się nowe wydanie tygodnika katolickiego „National Catholic Reporter”, poświęcone wykorzystywaniu seksualnemu dzieci przez duchownych w Kościele katolickim w USA. W tym numerze magazynu został opublikowany krótki artykuł przygotowany przez redakcję czasopisma oraz dwa obszerne raporty dotyczące konkretnych przypadków pedofilii klerykalnej w kilku diecezjach amerykańskich, opracowane przez czterech dziennikarzy. Jednym z nich był Jason Berry, który w następnych dziesięcioleciach stał się jednym z najbardziej znanych na świecie badaczy dramatu wykorzystywania seksualnego osób nieletnich.

Wydanie tygodnika „National Catholic Reporter” z 7 czerwca 1985 roku stanowi zwrot w walce z pedofilią klerykalną w Stanach Zjednoczonych. Dziennikarze zerwali z mową milczenia i poinformowali opinię publiczną o poważnym problemie moralnym we wnętrzu Kościoła katolickiego. W artykułach została postawiona bardzo trafna diagnoza, dotycząca nadużyć seksualnych duchownych wobec dzieci i młodzieży. Na co zwrócił szczególną uwagę magazyn „National Catholic Reporter”? Dziennikarze tego czasopisma stwierdzili, że biskupi amerykańscy nie byli wówczas przygotowani do zmie-

zenia się z wielkim problemem. Niestety, najczęściej tuszowano przypadki pedofilii klerykalnej, sprawców kierowano na psychoterapię i przenoszono z parafii do parafii, zawierano poufne ugody z rodzinami ofiar i wypłacano miliony dolarów odszkodowań, na pierwszym miejscu stawiano dobro instytucji kościelnych, a nie ofiar, tolerowano różnego rodzaju skandale homoseksualne w seminariach duchownych (Rose 2001).

Dziennikarze tygodnika „National Catholic Reporter” rozpoczęli niezwykle trudną walkę ze złą wiarą milczenia dotyczącą nadużyć seksualnych. Od połowy lat 80. ubiegłego wieku zaczęły się ukazywać w języku angielskim kolejne publikacje dotyczące tego problemu. Niezwykle ważnym opracowaniem, zmieniającym stopniowo świadomość wielu osób, była książka z 1992 r. *I nie wódź nas na pokuszenie. Księża katoliccy i seksualne wykorzystywanie dzieci*, którą przygotował dziennikarz i publicysta Jason Berry. Książka była owocem wieloletnich badań tego autora rozpoczętych już w 1984 roku i stanowiła pierwsze opracowanie naukowe dotyczące pedofilii klerykalnej w Kościele katolickim (Berry 1992).

Jedną z ważnych odpowiedzi na narastające w Stanach Zjednoczonych zjawisko wykorzystywania seksualnego nieletnich przez niektórych biskupów, księży i zakonników była zorganizowana w Chicago w dniach 16-18 września 1992 roku pierwsza konferencja naukowa poświęcona pedofilii klerykalnej. W obradach wzięło udział ok. 400 uczestników. Głównym organizatorem tego wydarzenia było Stowarzyszenie VOCAL (*Victims of Clergy Abuse Linkup*), do którego należało wówczas ok. 3000 ofiar wykorzystywania seksualnego nieletnich przez duchownych katolickich. Warto w tym miejscu podkreślić, że w wielkiej aglomeracji Chicago żyje ok. miliona mieszkańców, którzy mają polskie korzenie. Z badań statystycznych wynika, że ok. 15% katolików mieszkających w Stanach Zjednoczonych to emigranci z Polski lub obywatele amerykańscy o polskich korzeniach. Niestety, na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat nie pojawiły się w języku polskim żadne opracowania naukowe i publicystyczne dotyczące ofiar i sprawców pedofilii w USA, którzy mają polskie korzenie.

2. Pierwsze reakcje Stolicy Apostolskiej na dramat pedofilii klerykalnej

Dnia 4 grudnia 2010 r. bp Juan Ignacio Arrieta, sekretarz Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych, opublikował na łamach magazynu „La Civiltà Cattolica” artykuł pt. *Wpływ kardynała Ratzingera na rewizję kanonicznego systemu karnego* (Arrieta 2010). Dwa dni wcześniej wersja skrócona tego opracowania ukazała się w watykańskim dzienniku „L’Osservatore

Romano” pt. *Decydująca rola. Kardynał Ratzinger i rewizja kanonicznego systemu karnego w trzech niepublikowanych listach z 1988 r.* Na czym polega szczególnie wartość poznawcza tego artykułu? Otóż Juan Ignacio Arrieta w bardzo przekonujący sposób ukazał wielkie zasługi kard. Josepha Ratzingera w walce z plagą nadużyć seksualnych duchownych katolickich. Początek konkretnych działań podjętych przez Ratzingera przypada na rok 1988.

Warto w tym miejscu podkreślić, że szczególnie istotną rolę, jaką odegrał w tym obszarze Joseph Ratzinger – jako prefekt Kongregacji Nauki Wiary w latach 1981-2005 oraz jako papież Benedykt XVI w latach 2005-2013 – uznają nawet jego najwięksi wrogowie. Trudno przecenić znaczenie wprowadzonych przez niego nowych kościelnych regulacji prawnych, kilkuset wypowiedzi na temat dramatu seksualnego wykorzystywania osób nieletnich, budzenia nowej świadomości moralnej. Podczas podróży apostolskich Benedykt XVI spotykał się z ofiarami nadużyć seksualnych. Z pewnością do historii przejdzie specjalny list, napisany osobiście przez papieża w 2010 roku do katolików w Irlandii (Abbate 2012).

Opisując działania podjęte przez Ratzingera w 1988 roku, Arrieta wskazuje na trzy listy napisane przez ówczesnego prefekta Kongregacji Nauki Wiary do Papieskiej Rady ds. Interpretacji Tekstów Prawnych. Ratzinger postulował w swoich pismach wprowadzenie szybszych i bardziej uproszczonych form nakładania kar na tych duchownych, którzy dopuszczają się najcięższych przestępstw, m.in. wykorzystywania seksualnego nieletnich. Rozstrzygnięcie tego rodzaju przypadków należało już wówczas do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary. W tym kontekście Ratzinger proponował wprowadzenie precyzyjniejszej interpretacji *Kodeksu prawa kanonicznego*, który został promulgowany w 1983 roku. Jego zdaniem, brakowało także konkretnych narzędzi prawnych, które mogliby stosować biskupi i przełożeni zakonni wobec swoich podwładnych dopuszczających się różnego rodzaju przestępstw.

Niestety, rozstrzygnięcia przyjęte w nowym *Kodeksie prawa kanonicznego* były nieadekwatne, jeśli chodzi o problem nadużyć seksualnych wobec dzieci i młodzieży. Kanony dotyczące prawa karnego zostały znacznie zredukowane w porównaniu z wcześniej obowiązującym *Kodeksem prawa kanonicznego* z 1917 roku. Dodatkowo uległa zmianie podstawowa orientacja całego systemu prawa kanonicznego. Na czym polegała ta zmiana? Otóż nowe przepisy były często nieokreślone, ponieważ dominowało przekonanie, że poszczególni biskupi i przełożeni zakonni samodzielnie lepiej doprecyzują w swoich diecezjach i wspólnotach zakonnych, kiedy i jak karać swoich podwładnych w najbardziej odpowiedni sposób. Wydaje się, że duży wpływ na przyjęcie przez Kościół katolicki w 1983 roku nieodpowiednich regulacji prawnych dotyczących ochrony nieletnich miała m.in. rewolucja seksualna 1968 roku. Jednym z jej postulatów była akceptacja różnych form relacji seksualnych między

osobami dorosłymi a osobami nieletnimi. W wielu krajach zachodnich część katolików zaakceptowała niektóre postulaty tej rewolucji.

Trzy listy Ratzingera z 1988 roku są świadectwem rodzącej się już wówczas w Kościele świadomości, że należy dokonać zmian prawa kanonicznego w obszarze dotyczącym wykorzystywania seksualnego osób nieletnich przez niektórych biskupów, księży i zakonników. Najważniejsze postulaty dotyczyły podwyższenia dolnej granicy wieku przyzwolenia na relację seksualną z 16 do 18 lat oraz zaostrzenia kar nakładanych na duchownych wykorzystujących seksualnie dzieci i młodzież. Efektem tej kilkunastoletniej dyskusji były zaostrzone regulacje prawne, wprowadzone pod koniec pontyfikatu św. Jana Pawła II. Wiosną 2001 roku weszły w życie dwa ważne dokumenty, które zmieniły bądź uzupełniły niektóre normy *Kodeksu prawa kanonicznego* oraz zastąpiły instrukcję z 16 marca 1962 roku *Crimen sollicitationis*, zatwierdzoną przez papieża Jana XXIII i wydaną przez ówczesne Święte Oficjum. Instrukcja *Crimen sollicitationis* zawierała wskazania, jak realizować przepisy *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 roku w odniesieniu do osób duchownych oskarżonych o namawianie penitenta do aktów seksualnych. Te same wytyczne miały być stosowane w razie ujawnienia przypadków homoseksualizmu, pedofilii lub zoofilii. W niektórych obszarach tematycznych Instrukcja z 1962 roku przestała być aktualna po promulgacji nowego *Kodeksu prawa kanonicznego* w 1983 roku.

Nowe regulacje prawne dotyczące pedofilii klerykalnej wprowadził list apostolski z 30 kwietnia 2001 roku *Sacramentorum sanctitatis tutela*, podpisany przez papieża Jana Pawła II, oraz list *De delictis gravioribus*, podpisany 18 maja 2001 roku przez ówczesnego kardynała Josepha Ratzingera jako prefekta Kongregacji Nauki Wiary. Głównym celem tych dokumentów była eliminacja przypadków tuszowania pedofilii w Kościołach lokalnych na poziomie diecezji i zgromadzeń zakonnych. Dokumenty watykańskie nałożyły na biskupów i przełożonych zakonnych obowiązek przesyłania do watykańskiej Kongregacji Nauki Wiary wszystkich wiarygodnych przypadków dotyczących wykorzystywania seksualnego osób nieletnich przez duchownych katolickich (Cucci i Zollner 2010).

3. Publikacja John Jay Report w 2004 roku

Dnia 6 stycznia 2002 roku lokalna amerykańska gazeta „The Boston Globe” doniosła na pierwszej stronie, że Kościół Rzymskokatolicki przez wiele lat nie reagował właściwie na wykorzystywanie seksualne dzieci przez niektórych duchownych. Redakcyjny zespół śledczy Spotlight odkrył system przenoszenia tzw. problematycznych księży z parafii do parafii. W ciągu jednego

roku dziennikarze udokumentowali w archidiecezji bostońskiej 250 przypadków księży wiarygodnie oskarżonych o wykorzystywanie seksualne dzieci i młodzieży. Jedną z konsekwencji tego kryzysu było podjęcie decyzji przez amerykański episkopat, aby poddać ocenie wszystkich duchownych katolickich pracujących w USA w latach 1950-2002. W tym celu powołano specjalny zespół badawczy złożony z prokuratorów, prawników, psychologów, policjantów. W analizowanym okresie pracowało w Stanach Zjednoczonych 100 000 księży i zakonników. Na podstawie badań powstało opracowanie pt. *John Jay Report*, które zostało opublikowane w 2004 roku. Raport liczy prawie 300 stron (The John Jay College 2004).

Z dokumentu wynika, że o różne formy molestowania seksualnego dzieci w latach 1950-2002 zostało oskarżonych 4392 księży i diakonów, czyli 4,39%. Jedynie 10% ofiar stanowiły dzieci poniżej 12. roku życia. Znakomita większość przypadków nadużyć dotyczyła efebofilii, czyli skłonności dorosłych mężczyzn do młodych chłopców w wieku 12-17 lat. Z raportu wynika, że 90% duchownych skazanych prawomocnie za nadużycia seksualne wobec nieletnich to duchowni homoseksualni. Warto w tym miejscu dodać, że księża molestujący nieletnich to w Stanach Zjednoczonych bardzo mała część ogromnego zjawiska molestowania seksualnego dzieci. W ostatnich latach w USA księża katolicy stanowili zaledwie 0,03% wszystkich przypadków seksualnego wykorzystywania nieletnich. Na 10 000 wszystkich oskarżonych o takie czyny przypadało trzech księży katolickich (Kobyliński 2017).

Niestety, badania prowadzone w Stanach Zjednoczonych w latach 2002-2004 nie dotyczyły kardynałów, arcybiskupów i biskupów. Takie rozstrzygnięcie przyjął episkopat amerykański w 2002 roku. Jedną z konsekwencji tej błędnej decyzji był dotyczący kard. Theodore'a McCarricka skandal, który wybuchł latem 2018 roku. Okazało się, że przez kilkadziesiąt lat ten niezwykle wpływowy amerykański hierarcha wykorzystywał seksualnie nieletnich chłopców oraz dorosłych kleryków i młodych księży. Na początku 2019 roku papież Franciszek przeniósł go karnie do stanu świeckiego. Latem 2018 roku został także zaprezentowany raport prokuratora Pensylwanii dotyczący pedofilii klerykalnej w diecezjach znajdujących się w tym stanie.

Sprawa McCarricka oraz raport stanu Pensylwania uruchomiły w USA dwa procesy. Z jednej strony prawie w całym kraju rozpoczęły się śledztwa stanowe dotyczące pedofilii klerykalnej. W dniu 30 listopada 2018 roku ponad pięćdziesięciu agentów organów ścigania wkroczyło do siedziby archidiecezji Galveston-Houston w stanie Teksas. W specjalnej grupie operacyjnej, działającej na zlecenie prokuratury stanowej, byli policjanci, prokuratorzy i funkcjonariusze jednostki Texas Rangers. Od 2006 roku arcybiskupem Galveston-Houston jest kardynał Daniel DiNardo, przewodniczący episkopatu Stanów Zjednoczonych w latach 2016-2019. Przedstawiciele organów ścigania dokonali rewizji

w siedzibie kurii archidiecezjalnej i zabrali dokumenty, które dotyczyły wykorzystywania seksualnego dzieci przez duchownych (Kobyliński 2019).

Z drugiej strony, diecezje i zakony w USA zostały zmuszone do publikacji na swoich oficjalnych stronach internetowych danych personalnych duchownych żyjących i zmarłych, wiarygodnie oskarżonych o wykorzystywanie seksualne osób nieletnich. W latach 2018-2022 odpowiednie komisje kościelne zebrały nowe informacje dotyczące nadużyć seksualnych w amerykańskich diecezjach i zakonach. Obecnie dane personalne takich duchownych, wiarygodnie oskarżonych o nadużycia seksualne wobec nieletnich, są dostępne w Internecie. Nowe informacje sprawiają, że wiele ustaleń zawartych w raporcie z 2004 roku wymaga dzisiaj poważnej korekty.

4. Dramat Kościoła katolickiego w Irlandii

Wydaje się, że o pedofilii w Stanach Zjednoczonych wiadomo dzisiaj bardzo dużo, ponieważ w tym kraju została ona poddana rzetelnym badaniom naukowym, których owocem są dziesiątki raportów, setki książek i tysiące artykułów. Podobnie głęboka diagnoza, zawarta w wielu opracowaniach naukowych i publicystycznych, dotyczy wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży przez duchownych katolickich w Irlandii. Warto w tym miejscu podkreślić, że 40 milionów mieszkańców Stanów Zjednoczonych ma irlandzkie korzenie. W konsekwencji połowa amerykańskich katolików to potomkowie imigrantów z Irlandii. To oznacza, że rzetelna diagnoza dramatu pedofilii klerykalnej w Kościele katolickim w USA nie może nie uwzględnić badań dotyczących kryzysu katolicyzmu w Irlandii. Pierwsze przypadki seksualnego wykorzystywania dzieci przez księży w Kościele irlandzkim sięgają lat 40. i 50. XX wieku (Mullaney 2022). Bardzo szybki rozwój tego problemu nastąpił po Soborze Watykańskim II.

Niestety, aż do lat 90. XX stulecia prawie wszystkie przypadki wykorzystywania seksualnego nieletnich były skutecznie tuszowane. Przez wiele dziesięcioleci panowała wokół tego zjawiska zmowa milczenia (Rigert 2008). W Irlandii problem pedofilii wybuchł z wielką mocą w 1994 roku. Pierwszym przypadkiem nagłośnionym przez media była bulwersująca historia Brendana Smytha, północnoirlandzkiego księdza katolickiego, oskarżonego o wiele nadużyć wobec dzieci w Belfaście, Dublinie, a także w Stanach Zjednoczonych. Aresztowany i sądzony przez sąd brytyjski w Belfaście, zmarł w więzieniu w 1997 roku.

W 2000 roku władze rządowe Irlandii powołały Komisję Śledczą ds. Wykorzystywania Dzieci. W latach 2003-2011 pracami komisji kierował sędzia Sean Ryan, dlatego w domenie publicznej mówi się o Komisji Ryana. Dnia 20 maja 2009 roku został opublikowany raport końcowy tej komisji: pięć to-

mów, 2500 stron, 1090 świadectw ofiar pedofilii. Szczególnie brutalne formy przemocy seksualnej odnotowano w szkołach dla chłopców. W tym przypadku raport mówi o pedofilii, która miała charakter systemowy, endemiczny. W 2011 roku, z powodu skandalu pedofilii, władze w Dublinie zerwały stosunki dyplomatyczne ze Stolicą Apostolską (Kobyliński 2016).

W 2006 roku biskupi irlandzcy powołali Narodową Komisję Ochrony Dzieci w Kościele Katolickim w Irlandii. Komisja działa do dnia dzisiejszego. Jej głównym celem jest monitorowanie stosowania procedur ochrony osób nieletnich na całym terytorium Irlandii. Komisja zbadała problem wykorzystywania seksualnego dzieci we wszystkich diecezjach i zgromadzeniach zakonnych. W 2011 roku opublikowano pierwszych sześć raportów dotyczących kilku diecezji. Rok później przedstawiono opinii publicznej siedem innych sprawozdań na temat czterech diecezji i trzech zgromadzeń zakonnych. W 2013 roku opublikowano siedem nowych raportów dotyczących sześciu diecezji i jednego zgromadzenia zakonnego. W 2015 roku przedstawiono opinii publicznej kolejnych 20 sprawozdań dotyczących różnych zakonów.

5. Nadzwyczajny szczyt w Watykanie w 2019 roku

W dniach 21-24 lutego 2019 roku miało miejsce w Watykanie specjalne spotkanie poświęcone ochronie nieletnich w Kościele i walce z nadużyciami seksualnymi. W nadzwyczajnym szczycie wzięli udział przewodniczący episkopatów z całego świata, niektórzy przełożeni zakonni oraz przedstawiciele Kurii Rzymskiej. Spotkaniu przewodniczył papież Franciszek. Decyzję o zwołaniu tego szczytu podjęła Stolica Apostolska we wrześniu 2018 roku w kontekście problemów, których przyczyną był kard. Theodore McCarrick. Wydaje się, że największym przełomem, spowodowanym przez tę konferencję, jest nowe podejście do dramatu nadużyć seksualnych wobec nieletnich. Od 2019 roku pedofilia klerykalna w Kościele katolickim nie jest już traktowana jako zjawisko typowe dla krajów zachodnich, ale jako fenomen o charakterze globalnym.

Warto w tym miejscu zauważyć, że nie ma uniwersalnego modelu nadużyć seksualnych duchownych wobec nieletnich. Każde państwo ma w tej materii swoją specyfikę. W krajach afrykańskich i azjatyckich niejednokrotnie główną przyczyną nadużyć seksualnych duchownych jest klerykalizm, o którym bardzo często mówi papież Franciszek. Gdy chodzi o Australię, Amerykę Północną i Europę Zachodnią, duży wpływ ma natomiast rewolucja seksualna 1968 roku, o której z kolei wspominał papież Benedykt XVI. Odrębnym problemem jest Europa Środkowo-Wschodnia. W tym regionie niezwykle ważnym czynnikiem sprzyjającym pedofilii klerykalnej są konsekwencje moralne komunizmu: hipokryzja, podwójna moralność, mentalność *à la homo sovieticus*.

Jedną z konsekwencji szczytu watykańskiego było opublikowanie przez papieża Franciszka w czerwcu 2019 roku motu proprio *Vos estis lux mundi*. Dokument ten jest w tej chwili najważniejszym prawnym narzędziem Stolicy Apostolskiej, gdy chodzi o walkę z tuszowaniem pedofilii klerykalnej przez niektórych biskupów. Na podstawie tych norm prawnych Watykan ukarał już kilkudziesięciu hierarchów. Nowe przepisy zostały zatwierdzone na okres trzech lat *ad experimentum*. Obecnie wielu komentatorów zwraca uwagę na te elementy, które powinny być w tym dokumencie zmienione (Rowiński 2022, 35). Wydaje się, że sprawą najważniejszą jest przywrócenie podmiotowości osoby pokrzywdzonej w postępowaniach kanonicznych oraz wprowadzenie zasady obowiązkowego informowania osób pokrzywdzonych o przebiegu sprawy.

Watykański szczyt dotyczący pedofilii klerykalnej przyczynił się także do publikacji w lipcu 2020 roku dokumentu pt. „*Vademecum*” *dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec nieletnich*. W czerwcu 2022 roku ukazała się zaktualizowana wersja tego dokumentu. *Vademecum* ma przede wszystkim pomóc ordynariuszom i ich współpracownikom w prawidłowym postępowaniu w sytuacjach, w których osoba duchowna zostaje oskarżona o przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z udziałem nieletnich. Watykański dokument przyczynił się do ujednoczenia praktyki, kształcenia osób zajmujących się tymi sprawami i rozwiązywania problemów, na które teksty prawne nie zawsze dają wystarczające odpowiedzi.

W ostatnim czasie bardzo ważną zmianą prawną, związaną z wykorzystywaniem seksualnym dzieci i młodzieży, była nowelizacja Księgi VI *Kodeksu prawa kanonicznego* dotycząca sankcji karnych w Kościele. Nowe normy prawne weszły w życie 8 grudnia 2021 roku. Przestępstwo wykorzystania seksualnego osób nieletnich zostało umieszczone w dziale „Przestępstwa przeciwko życiu, godności i wolności osoby”, przez co wskazuje się, że dobrem chronionym jest godność człowieka, a nie – jak dotychczas – obowiązki duchownego. Nowe przepisy są bardziej szczegółowe i konkretne – zmniejszono liczbę sytuacji, w których samą karę oraz wybór jej rodzaju pozostawiano decyzji ordynariusza. Duży nacisk kładzie się na konieczność naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem – nie wolno zwolnić przestępcy z kary, dopóki nie naprawi wyrządzonej szkody.

Zakończenie

Głównym wkładem poznawczym artykułu jest analiza najważniejszych etapów walki z nadużyciami seksualnymi duchownych katolickich w latach

1984-2022 oraz prezentacja wybranych aspektów etyczno-prawnych dramatu wykorzystywania seksualnego nieletnich. Analizy przeprowadzone w tym studium uprawniają do sformułowania czterech następujących wniosków badawczych.

Po pierwsze, walka z różnymi formami nadużyć seksualnych w Kościele powinna być kontynuowana. Papież Franciszek podkreśla bardzo często, że jeśli w tej dziedzinie nie będzie postępu, wierni nadal będą tracić zaufanie do swoich duszpasterzy, co jeszcze bardziej utrudni głoszenie Ewangelii (Kuciko 2020). Dlatego należy tworzyć najlepsze metody ochrony nieletnich oraz pomocy ofiarom w uzdrowieniu, pamiętając o tym, że sprawiedliwość i prewencja wzajemnie się uzupełniają. Wiele wskazuje na to, że obecnie najtrudniejszym zadaniem jest zmiana mentalności (Zollner 2022). Niestety, ciągle wielu duchownych i świeckich nie traktuje pedofilii klerykalnej jako realnego problemu społecznego.

Po drugie, obecnie należy bardzo poważnie potraktować bolesne doświadczenia Kościoła katolickiego w wielu krajach zachodnich, gdy chodzi o nadużycia seksualne. Skutki tego dramatu są katastrofalne. Skandale z tym związane znacząco przyspieszyły galopującą sekularyzację wielu społeczeństw. W 2021 roku z Kościoła katolickiego w Niemczech wystąpiło 360 tys. wiernych (Deckers i Jansen 2022). Jesienią 2022 roku okazało się, że we Francji 11 biskupów – w tym jeden kardynał – zostało oskarżonych o wykorzystywanie seksualne osób nieletnich. Niepokojące informacje płynące z krajów zachodnich są wielkim ostrzeżeniem m.in. dla katolików mieszkających w państwach Europy Środkowo-Wschodniej (Scaraffia 2022).

Po trzecie, nową grupą ofiar, która została zauważona w Kościele katolickim na przestrzeni ostatnich kilku lat, są osoby bezbronne, bezbronni dorośli (ang. *vulnerable adults*). Przełom w tej sprawie nastąpił w 2018 roku w kontekście skandalu kard. Theodore'a McCarricka. Od tego momentu kategoria bezbronych dorosłych weszła do oficjalnych dokumentów watykańskich. Bezbronni dorośli w Kościele to najczęściej klerycy, nowicjusze, nowicjuszki, siostry zakonne, młodzi księża, którzy mogą być wykorzystywani seksualnie przez swoich przełożonych (Merelo Romojaró 2022). Z najnowszych badań wynika, że w Ameryce Łacińskiej co piąta siostra zakonna doświadczyła wykorzystania seksualnego. Sprawcami nadużyć byli przełożeni zakonni, biskupi i księża.

Po czwarte, w walce z plagą nadużyć seksualnych potrzeba sprawiedliwości naprawczej. Zgodnie z tą zasadą reakcją na przemoc powinno być doprowadzenie do sytuacji, w której sprawca czynu bierze odpowiedzialność za to, co zrobił, oraz zobowiązuje się do zadośćuczynienia wyrządzonej krzywdzie. Na ten aspekt dramatu nadużyć seksualnych zwraca uwagę m.in. książka pt. *Agnus Dei. Nadużycia seksualne duchownych we Włoszech*. Autorkami tej

publikacji, wydanej w maju 2022 roku, są Lucetta Scaraffia, Anna Foa i Franca Giansoldati – redaktorki i współpracowniczkę czasopisma „Kobiety – Kościół – Świat”, które stanowi comiesięczny dodatek do watykańskiego magazynu „L’Osservatore Romano”. Autorki stwierdzają, że przede wszystkim potrzebujemy dzisiaj wyraźnego potępienia nadużyć seksualnych i pojednania z ofiarami, które obejmuje również rekompensatę ekonomiczną (Scaraffia, Foa i Giansoldati 2022). Ich zdaniem, tylko w ten sposób Kościół katolicki będzie mógł odzyskać utraconą wiarygodność.

BIBLIOGRAFIA

- Abbate, Carmelo. 2012. *Golgota. Viaggio segreto tra Chiesa e pedofilia*. Milano: Edizioni Piemme.
- Arrieta, Juan Ignacio. 2010. L’influsso del cardinale Ratzinger nella revisione del sistema penale canonico. *La Civiltà Cattolica*, 3851/IV, 430-440.
- Berry, Jason. 1992. *Lead Us Not Into Temptation: Catholic Priests and the Sexual Abuse of Children*. Urbana: University of Illinois Press.
- Cucci, Giovanni i Hans Zollner. 2010. *Chiesa e pedofilia. Una ferita aperta*. Milano: Ancora Editrice.
- Deckers, Daniel i Thomas Jansen. 2022. Das Echo aus der Kirche. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 123, 3.
- Doyle, Thomas. 2014. Records show that John Paul II could have intervened in abuse crisis – but didn’t. *National Catholic Reporter*, 25 kwietnia. Dostęp: 30.09.2022. <https://www.ncronline.org/news/accountability/records-show-john-paul-ii-could-have-intervened-abuse-crisis-didnt>.
- Kobyliński, Andrzej. 2016. Il dramma degli abusi sessuali sui minori nella Chiesa cattolica d’Irlanda. *Studia Bobolanum*, 27/4, 123-137.
- Kobyliński, Andrzej. 2017. Il problema della pedofilia e dell’efebefilia nella Chiesa cattolica negli Stati Uniti. *Seminare. Poszukiwania Naukowe*, 38/2, 71-82. DOI: 10.21852/sem.2017.2.06
- Kobyliński, Andrzej. 2019. Kościół kontra pedofilia. *Do Rzeczy*, 312/9, 64-65.
- Kučko, Wojciech. 2020. Dylematy sakramentu pokuty i pojednania w kontekście nadużyć seksualnych wobec nieletnich w świetle nauczania papieża Franciszka. *Teologia i Moralność*, 15/1, 65-88. DOI: 10.14746/tim.2020.27.1.05
- Merele Romojaro, Paula. 2022. *Adultos vulnerados en la Iglesia*. Madrid: Editorial San Pablo.
- Mullaney, Michael. 2022. Child Sexual Abuse Crisis in the Irish Church 1996–2021: Guidelines and Canonical Response. *The Person and the Challenges*, 12/1, 23–51. DOI: 10.15633/pch.4234
- Nordheimer, Jon. 1985. Sex Charges against Priest Embroil Louisiana Parents. *The New York Times*, 20 czerwca, Sekcja A, 24.
- Scaraffia, Lucetta. 2022. Gli abusi sessuali coperti e insabbiati. Scandalo infinito che umilia la Chiesa. *La Stampa*, 8 czerwca 2022, 31-32.
- Scaraffia, Lucetta, Anna Foa i Franca Giansoldati. 2022. *Agnus Dei. Gli abusi sessuali del clero in Italia*. Milano: Editore Solferino.
- The John Jay College of Criminal Justice. 2004. *The Nature and Scope of the Problem of Sexual Abuse of Minors by Catholic Priests and Deacons in the United States 1950-2002*. Washington DC: United States Conference of Catholic Bishops.
- Rigert, Joe. 2008. *An Irish Tragedy: How Sex Abuse by Irish Priests Helped Cripple the Catholic Church*. Baltimore: Crossland Press.
- Rose, Michael S. 2001. *Goodbye, Good Men: How Liberals Brought Corruption Into the Catholic Church*. Washington DC: Regnery Publishing.

Rowiński, Tomasz. 2022. Trzy lata pilnowania pasterzy. *Do Rzeczy*, 481/25, 34-35.

Small, Andrew. 2022. Una Commissione ampliata per un mandato più ampio. *L'Osservatore Romano*, CLXII/248, 6.

Zollner, Hans. 2022. The Catholic Church's Responsibility in Creating a Safeguarding Culture. *The Person and the Challenges*, 12/1, 5-21. DOI: 10.15633/pch.4233

ANDRZEJ KOBYLIŃSKI – dr hab., profesor uczelni, kierownik Katedry Etyki w Instytucie Filozofii UKSW w Warszawie.